

# "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל" – פרשנות נבואת בלעם

וכפל הענין, וקינוי הלשון, יתבאר ... שאמר כאן, כנגד גאולת אחיסקנה שהיא באמלעות זכות ישראל, שרמז במאמר אראנו ולא עתה, אמר לך כוכב, שיזרח הגואל מן השמים, ... וכנגד גאולת צענה, שרמז במאמר אשורנו ולא קרוב, אמר וקם שבט מישראל, פירוש שקום שבט אחד מישראל כדרך הקמים בעולם לך טבע:

•

רמב"ן על במדבר פרק כד פסוק יד והנבואה הזאת לימות המשיח היא, כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות, מתחלה אמר שהם חלק ה' ונחלתו, ובשנית הוסיף כבשם הארץ והרגם מלכיה, ובשלישית ראה שבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלך ינצח את אגג, ותנשא עוד המלכות שראה דוד מתנשא למעלה, .... ועתה בנבואה הזאת הרביעית יוסף לראות ענין המשיח,

ולכך הרחיק הענין מאד ואמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב (פסוק יז) מה שלא אמר כן בנבואות הראשונות, ואמר שזאת עצת ה' שיעץ להיות באחרית הימים:

בספר הגאולה [כתבי הרמב"ן ח"א ע' רסן]:

ולא הסכמתי בזה עם המפרשים אותו על דוד ע"ה

מפני שני טעמים:

**האחד:** כי ידענו שאין מן המתנבא הזה עד דוד רק כארבע מאות שנה, ואין אצל הנביאים זה "אחרית-הימים", ולא דבר רחוק מאד כדי שיאמרו "לא עתה" ו"לא קרוב", ולא מצאנו הלשונות האלה, רצוני לומר, "ולא קרוב", רק על הגאולה העתידה, כי בה נאמר

## סיכום פרשנות רש"י:

- בכל הפסוקים הללו, איננו רואה רמז ל'מלך המשיח' – רק בפסוק האחרון "וירד מיעקב"
- מתעלם מ'כפל הלשונות' שבפסוקים.

אבן עזרא על במדבר פרק כד פסוק יז (יז) אראנו ולא עתה - הקרוב אלי כי זאת הנבוא' על דוד אמר ולא עתה, כי אחרי ארבע מאות שנה היתה: אשורנו ולא קרוב - הטעם כפול והמשל הוא כוכב ושבת: ....

## מתן:

והסירי דעת יחשבו כי המפרש דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח חלילה חלילה כי המשיח מבואר היטב בנבואת דניאל כאשר פירשתי שהזכיר עמידת מלכי יון וקום החשמונים ועמידת בית שני ושני המצור והגליות והישועה זה אחר זה ואין צורך לנביא בעולם עם דברי משה שהוא העיקר: אם יהיה נדחך בקצה השמים ושב ה' אלהיך את שבותך:

פירש כל הנבואה על תקופת דוד ואין בה רמז למלך המשיח

אור החיים על במדבר פרק כד פסוק יז (יז) אראנו ולא עתה וגו' כפל הדברים במלות שונות, גם כפל לומר לך כוכב וגו' וקם שבט וגו', גם כפל לומר ומחך וגו' וקרקר וגו', כל הנבואה במלך המשיח נאמרה: ויתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו בפסוק צענה אחיסקנה, זכו אחיסקנה לא זכו צענה, והוא רחוק מופלג...

ספר במדבר פרק כד

(יד) וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְבָהּ אֵינְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

(יז) אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרנוּ וְלֹא קָרוב דֶּרֶךְ כּוֹכַב מֵיַעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחֵץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וְקָרַקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת: (יח) וְהָיָה אֲדָם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אֵיבֹו וִישְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיל: (יט) וִירֵד מֵיַעֲקֹב וְהָאָבִיד שָׁרִיד מֵעִיר:

רש"י על במדבר פרק כד פסוק יז

(יז) אראנו – רואה אני שבתו של יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא חלל לאחר זמן: דרך כוכב – כתר גומו לשון לך קשתו. שהכוכב עובר כחץ. ובלע"ז דיסטיניט' כלומר יקום מזל: וקם שבט – מלך רודה ומושל: ומחץ פאתי מואב – זה לוד שנאמר זו השכב אותם ארנה וימדד שני חבלים להמית וגו': ומחץ פאתי מואב – התרגום מפרש קלור העברי ויקטול וכו': וקרקר – לשון קורה כמו אני קרתי. מקבת בור נקרתס. יקרוה עורבי נחל. פורי"י בלע"ז: כל בני שת – כל האומות שכלם ילאו מן שת בנו של אדם הראשון:

•

(יט) וירד מיעקב – ועוד יהיה מושל אחר מיעקב: והאבד שריד מעיר – מעיר התשובה (של אדם) והוא רומי) ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו וירד מים עד ים ולא יהיה שריד לבית עשו:

לימים רבים [דניאל ח, כו], דהנה בנבואה השלישית דיבר על שאול ונפול אגג בידו והתנשא מלכותו, ולא הרחיק הזמן באחת מן המילות האלו.

**השני:** כי דוד מלכנו לא "קרקר כל בני שת, רק של אויביו מסביב!

לְעָם בְּן בָּעוֹר = אִשִּׁי + דוֹד = 372

**הרמב"ם בהתייחסו ל'מלך המשיח' – מפרש בנבואת בלעם:**

רמב"ם יד החזקה - הלכות מלכים פרק יא  
אראנו ולא עתה זה דוד  
אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח  
דרך כוכב מיעקב זה דוד  
וקם שבט מישראל זה מלך המשיח  
ומחץ פאתי מואב זה דוד  
וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדס בחבל  
וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח  
שנאמר בו ומשלו מים עד ים  
והיה אדום ירשה זה דוד  
שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו'  
והיה ירשה וגו' זה המלך המשיח  
שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו':

### מדוע אין רש"י מאמץ פירוש הרמב"ם?

- עדיף בפשט"מ לבאר את 'כפל הלשונות'.
- 'וקרקר כל בני שת' קאי על 'מלך המשיח ולא על דוד – שלא ניצח כל האומות.
- 'אחרית הימים' – תקופת דוד לא רחוקה כ"כ!
- בד"ה וירד מיעקב: 'ועוד יהיה מושל אחר מיעקב' - מי הכריחו שמדובר ב'מושל אחר' ולא בזה ש'מחץ'?
- מדוע מעתיק רש"י תיבת 'מיעקב' שאינו מפרשה כלל – רק מפרש 'ירד' מים עד ים?...



**מחלוקת רש"י והרמב"ם במגמת נבואת בלעם:**

### לדש"י:

**תכליתו הרגעת בלק שחורבן מואב לא יהיה בימיו**

ורמב"ן] ... מחץ פאתי מואב ... להודיע לבלק כי עמו לא יפול ביד ישראל עתה, אבל באחרית הימים לא ינצל מואב מיד השבט המושל בו ...

[ולכן אינו מפרשו על משיח רק כשמוכרת הוא מהפסוק]

**הבה נראה סדר פרשנותו של רש"י והכרחיו:**

'אראנו'

[הוא 'העם' דלעיל – ולא הזכיר שום 'אישיות']

'ולא עתה'

[ע"כ אין לך בלק מה לדאוג]

'דרך כוכב'

[י'קום מזל' – כי אדם אין להמשילו ל'כוכב']

**משא"כ להרמב"ם התכוון להתנבא על משיח והכוכבים בעלי נפש דיעה והשכל וגם דואג לפרש כפל הלשונות**

'וקם שבט'

[רמז ל'מלכות' כל שהיא 'רודה ומושל', אבל ללא זהות אישית]

'ומחץ פאתי מואב'

[כאן הכתוב משחרר מידע על 'אישיות מסוימת']

זה דוד שנאמר בו

השכב אותם חלנה וימדד שני חבלים להמית וגו':

ולכאורה מעש ראיה לסתור!

ספר שמואל ב פרק ח

(ב) ויך את מואב וימדדס בחבל השקב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות [וגו'] ויהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה: [את המיעוט שהחיה רק 'מחץ לעבדות...]

'וקרקר כל בני שת'

[לא פירש מל' הריסה]

שהרי דוד לא ניצח את כל האנושות

אך מאחר ולא הזכרה בפסוק 'אישיות נוספת' ע"כ מדובר באותו ש'מחץ' הוא גם 'קרקר']

### פירש"י: לָשׁוֹן קוֹרֵה [בסגור"ל]

כמו אני קרתי. מקצת בור נקרתס. יקרוה עורבי נחל.

**אבל מהו 'כל בני שת'?**

ספר שמואל ב פרק ח

(יא) גם אתם הקדיש המלך דוד לידוד עם הפסך והנהב אשר הקדיש מכל הגוים אשר פיש: (יב) מארם וממואב ומבני עמון ומפלישתים ומעמלק ומשלל הדדעור בן רחב מלך צובה: (יג) ויעש דוד שם וגו'

רש"י שם

(יג) ויעש דוד שם – שקצר את ההרונים שהרג באלום, והוא שם טוב לישראל, שקוצרין את אויביהם; ... ומנין שקצרין דוד, שנאמר בספר מלכים (א יא טו): והי זהות דוד את אלוס בעלות יואב שר הנצב לקצר את החללים.

[1] 'אני קרתי' = 'כזה הכורה בור וכו'. [2] 'מקצת בור נוקרתס' [3] 'יקרוה עורבי נחל' – המנקרים גופות חללים אם לא יקברום...

### בהגיעו לפסוק: וירד [ישלר"ט] מיעקב'

בנוסף על 'וקם שבט' = בא להוסיף:

ועוד יהיה מושל אחר מיעקב: והאביד פריד מעיר – מעיר החשובה (של אלוס והוא רומי) ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו וירד מים עד ים ולא יהיה פריד לבית עשו:

ש. וקם שבט' [בזמן דוד] 'מישראל' – וירד [בזמן משיח] 'מיעקב'?

אורה"ח הקדוש

וטעם שיעד גאולת אחיטנה, שהיא ככוכב ליעקב, וגאולת בעתה שהיא עני וכו' לישראל, שהם כתות הלדיקים?

נתכוון לומר שהמושג לגדר זה של ביאת הגואל ככוכב הוא כשתהיה הגאולה מפאת גדר הבינוני צבישראל, שטיבו מעשיהם ויבא בזכותם והוא אומרו לך כוכב מיעקב, אבל ביאתו בדרך וקם שבט, זה יהיה כשלא יטיבו מעשיהם כת הבינונים, ולא יבא אלא מפאת כת הלדיקים שבהם, והוא אומרו וקם שבט מישראל:

ועוד פירוש על הכינוי 'אחר' – ענין 'קיסר' [יוצא דופן]